

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน

Comparative analysis about Four basic needs of Buddhism and Sustainable Agriculture.

ทวิวรรณ วรรณทวี

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา เป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน และเพื่อเปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับหลักเกษตรกรรมยั่งยืน โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เอกสาร ผลงานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายสองระดับคือระดับสามัญ (โลกียะ) เพื่อบำบัดทุกข์ตามอาการทางกาย และระดับสูงสุด (โลกุตระ) เพื่อบำบัดทุกข์ตามอาการทางใจ ทำความสิ้นไปแห่งอาสวะที่ต้องละด้วยการใช้สอยตั้งอยู่บน 3 หลักการ คือหลักละชั่วในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ หลักทำดีในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่และหลักชำระจิตใจในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ มีวิธีการตั้งอยู่บนหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความรู้จักประมาณและการพิจารณาโดยแยบคาย

การดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน มีเป้าหมายสองระดับ คือ ระดับสามัญ ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรเพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของสังคมโลกโดยรวมและระดับสูงเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อยู่บน 3 หลักการร่วม คือ เพื่อความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนด้านสังคมมีวิธีการไม่เฉพาะตายตัว อยู่ที่ความเหมาะสม บนวิธีคิดแบบองค์รวม เชื่อมโยง เกื้อกูล สมดุลกับบริบทอื่นๆ ระหว่างคน พืช สัตว์ และธรรมชาติ

เปรียบเทียบ 3 ด้าน ของการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน 1) เป้าหมายระดับสามัญไม่ต่างกัน คือ มีเป้าหมายให้ได้ผลผลิตในการดำรงชีพเพื่อใช้สอยบำบัดทุกข์ตามอาการทางกาย เป้าหมายระดับสูงต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนา การใช้สอยปัจจัยสี่ในการดำรงชีพมีเป้าหมายเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ ส่วนเกษตรกรรมยั่งยืนมีเป้าหมายการดำรงชีพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิได้เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ 2) หลักการ เหมือนกัน คือ ตั้งอยู่บนหลักละชั่วและหลักทำดี ต่างกันทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำหรับการดำรงชีพเพื่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามคติทางศาสนาเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหลักการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตร 3) วิธีการ เหมือนกัน คือ เป็นไปตามความพอประมาณ ความเหมาะสม ที่ได้จากการประมาณ และการพิจารณา ต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่มาจากคำสอนด้านศาสนา อยู่ในรูปของหลักธรรม การดำเนินตามวิธีการต้องอาศัยความเข้าใจในตนของผู้ปฏิบัติ ในวิธีการ(หลักธรรม) และในความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึงปัจจัยสี่เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นวิธีการที่มีจุดเริ่มจากความต้องการมีชีวิตรอดของคน พัฒนาและสืบต่อในรูปของภูมิปัญญาสู่ศิลปวิทยาตามยุคสมัย การดำเนินตามวิธีการให้ความสำคัญในสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับการเกษตรเป็นเบื้องต้นแล้วเชื่อมโยงสู่บริบทอื่นในระบบทั้งมวลที่ข้องเกี่ยวสัมพันธ์กัน

คำสำคัญ: การดำรงชีพ, ปัจจัยสี่, พระพุทธศาสนา, เกษตรกรรมยั่งยืน

Abstract

The purposes of this study were Principles and Methods of Living on the Four basic human needs of Buddhism, goals, principles, and methods of living on Sustainable Agriculture. and to compare the living of Four basic human needs of Buddhism and Sustainable Agriculture. By studying document from the Tipitaka (Thai) scriptures including academic papers and research papers associated. Then the data was analyzed for synthesis.

The study indicated that Living on the Four basic human needs of Buddhism. There are two levels to cure physical and psychological distress and to cure mental distress for the end of suffering. The result of nirvana is ultimately based on 3 principles: doing well, not doing badly and purify the mind. There are important ways to know how self-sufficient and not to neglect.

Sustainable livelihoods have three levels of achievement; basic level is for agricultural production, middle class for the well-being and survival of the global society as a whole and a high level of human well-being is based on three common principles, namely, for economic sustainability, Environmental sustainability, and social sustainability. There is no fixed method. Stay fit on a holistic approach, the link is balanced with other contexts between plant, animal, and nature.

Compare 3 aspects of living according to Four basic human needs of Buddhism and Sustainable Agriculture. 1) The same goal is the prerequisite to the effect of the physical properties of the factor. And most of the goal is to develop a complete human mind. For the sake of living in Sustainable Agriculture, to obtain the product (factor) of living. 2) The principle is the same is based on the principle do good, not do badly and purify the mind. Buddhism is the main for living for physical and mental development according to religious beliefs. Sustainable Agriculture is a principle set by the United Nations for agricultural development. 3) The same approach is to follow the modesty, appropriateness of estimation and consideration. The difference is that Buddhism is a religion based approach. In the form of principles, implementation of the method requires an understanding of the practitioner. In the way and in fact of that, in which this means Four basic human needs. Sustainable Agriculture starts with the needs of a person's survival develop and continue from wisdom into the arts according to the period. The implementation of a priority approach to agriculture is essential and then link to what is.

Keyword: Analysis, Four Basic needs, Buddhism, Sustainable Agriculture.

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นต้องอาศัยปัจจัยสี่ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับอุปโภค บริโภค เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ แต่ทว่าการจะให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยดีนั้น ไขจะประกอบด้วยปัจจัยสี่เพียงอย่างเดียวไม่ จำต้องอาศัยสิ่งอื่นเข้ามาส่งเสริมเกื้อกูลการทำงานและการบำเพ็ญความดีงามด้านจิตและปัญญาที่สูงขึ้น ส่วนจะกล่าวระบุว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ใด คงมีอาจจะระบุเป็นเกณฑ์ได้เสียทีเดียว เนื่องด้วยแต่ละชีวิตต่างมีวิธีการดำเนินและความจำเป็นที่ต่างกัน

กระนั้นก็ดีก่อนจะได้นึกคิด พุตุคย หรือกระทำกิจอันเป็นการส่งเสริมเกื้อกูลสำหรับการบำเพ็ญความดีงาม ด้านจิตและปัญญาที่สูงขึ้น เบื้องต้นที่นับเป็นรากฐานอันจำเป็นก็คือการรู้จักพิจารณาอันนำมาปัจจัยพื้นฐานมาสู่ตัว เพื่อเวลาที่กิจและการบำเพ็ญความดีงามด้านจิตและปัญญาได้เริ่มและดำเนินไปจะได้มีเรี่ยวแรงและปัจจัยที่จำเป็น สำหรับปฏิบัติกิจดังกล่าว ไม่ตั้งอยู่ในความขาดเงินกินล้น อยู่ในความสมดุล พอเหมาะพอดี

การรู้จักพิจารณาน้อมนำมาสู่ตนในทางพระพุทธศาสนา ก็คือการรู้จักประมาณ ประมาณในการบริโภค สอดคล้องกับฐานะและความสามารถตน ไม่ไหลตามกระแสนิยม พิจารณาให้เป็นไปตามความหมาย ประโยชน์ มิใช่ ประโยชน์ จำเป็น ไม่จำเป็น ไม่ยึดกับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย สัมผัสทางใจ พิจารณาได้จากบทพิจารณาก่อน ใช้ปัจจัยสี่ของพระภิกษุ ดังนี้ เราย่อมพิจารณาโดยแยบคายแล้วนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัด ความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุงลมแดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายและเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะอันให้ เกิดความละอาย เราย่อมพิจารณาโดยแยบคายแล้วฉนบิณฑบาตไม่ให้เป็นไปเพื่อความเพลิดเพลินสนุก สนานไม่ให้เป็นไปเพื่อความเมามัน เกิดกำลัง พลังทางกาย ไม่ให้เป็นไปเพื่อประดับ ไม่ให้เป็นไปเพื่อตกแต่ง แต่ให้เป็นไปเพียง เพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้ของอัตภาพ เพื่อความสิ้นไปแห่งความลำบากทางกาย เพื่อ อนุเคราะห์แก่การประพาสพรหมจรรย์ ด้วยการทำอย่างนี้ เราย่อมระงับเสียได้ซึ่งทุกขเวทนาเก่าคือความหิว และไม่ ทำทุกขเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้น อนึ่ง ความเป็นไปโดยสะดวกแห่งอัตภาพนี้ด้วย, ความเป็นผู้หาโทษมิได้ด้วย, และความ เป็นอยู่โดยผาสุกด้วย, จักมีแก่เรา, ดังนี้ เราย่อมพิจารณาโดยแยบคายแล้วใช้สอยเสนาสนะ เพียงเพื่อบำบัดความ หนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพียงเพื่อ บรรเทาอันตรายอันจะพึงมีจากดินฟ้าอากาศ, และเพื่อความเป็นผู้นอนดีอยู่ได้ในที่หลีกเร้นสำหรับภาวนา เราย่อม พิจารณาโดยแยบคายแล้วบริโภคเภสัช บริหารอันเกื้อกูลแก่คนไข้เพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาอันบังเกิดขึ้นแล้ว มี อาพาธต่างๆ เป็นมูลเพื่อความเป็นผู้มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (วัดหนองป่าพง อุบลราชธานี, 2551:48-52) แต่ด้วยวิถีและความจำเป็นในการทำให้ชีวิตเป็นชีวิตที่ดีขึ้น บางทีเราอาจเห็นว่าปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ก็ เป็นสิ่งสำคัญที่มีอาจขาดได้เช่นกัน ที่เป็นวัตถุ เช่น เงินตรา เครื่องไม้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี การสื่อสาร ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ อีกมากมาย ที่ไม่เป็นวัตถุ เช่น การเข้าวัดฟังธรรม การปฏิบัติ ธรรม การปฏิบัติตามคำสอนของผู้ที่ตนเคารพนับถือ การถือศีลกินเจ หรือแม้แต่การถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสรณะ เป็น ต้น เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้คิดสร้างและผู้นามาสู่ตนพิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งจำเป็น เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมเกื้อกูลการ รังสรรค์ชีวิต เห็นได้ว่าการขวนขวายเพื่อชีวิตที่ดี ปัจจัยอื่นๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุอาจถูกมองว่ามีบทบาท และความสำคัญ กระทั่งสำคัญยิ่ง จนมีอาจขาดได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว หากกล่าวเฉพาะปัจจัยพื้นฐานด้านวัตถุ ปัจจัยสี่ยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่คนเราจะขาดมิได้ เราอาจไม่จำเป็นต้องสนทนาโทรศัพท์จนปากมิได้หยุด แต่เราก็มีอาจ หยุดปากเพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย เราอาจไม่จำเป็นต้องอาศัยในคฤหาสน์หรูแต่เพียงน้อยเราก็ก จำต้องมีที่พักพิงเพื่อคุ้มภัยอันตราย เราอาจไม่จำเป็นต้องประดับตกแต่งร่างกายแต่เราก็จำเป็นต้องนุ่งผ้าผืนเพื่อ ความอบอุ่นและป้องกันมดแมลงที่จะมารังควาน และเมื่อยามที่สุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์เราอาจมิสำคัญถึงเภสัช แต่เมื่อใดที่เจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา หากต้องการให้ชีพนี้ดำรงอยู่เราก็จำเป็นต้องอาศัยยารักษาโรค ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยสี่ ยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่คนเราจะขาดมิได้ แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ขาดมิได้ ขาดแล้วชีวิตต้องจบลงไม่โดยตรึงก็ โดยอ้อม

ดังนั้นไม่ว่าร้อน ฝน หนาว จะผ่านสักกี่ฤดู ปัจจัยสี่ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่และ เพื่อเป็นรากฐานในการประกอบกิจต่างๆ แต่ปัจจัยสี่ที่เดิมทีเราสามารถเสาะหาได้จากธรรมชาติโดยตรง บัดนี้กำลังค่อยๆ ลดและมีแนวโน้มที่จะหมดลงในไม่ช้า ซึ่งจริงๆ แล้วทรัพยากรที่ธรรมชาติสรรขึ้นก็เพียงพอต่อทุกชีวิตที่ดำรงอยู่บน โลกใบนี้อยู่แล้ว ดังคำกล่าวของดั่งที่มหาตมา คานธี ที่ว่า “โลกให้ความพอใจแก่ความต้องการของทุกคนอย่าง พอเพียง เว้นแต่ความโลภโมบโลภมากของคนบางคน” (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2554 : 184) อีกทั้งความเป็นไปในยุค

บริโณคินิยมแบ่งบานการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จากถูกอ้างเพื่อความจำเป็นต่อการดำรงชีพ แต่ข้อเท็จจริงกลับพบว่าบริโณคินิยมได้นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เป็นธรรมหรือไม่สมเหตุผล ผล เป็นเหตุให้ความยากจนยังดำรงอยู่ทั่วโลก

ความไม่สมเหตุผลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว พระไพศาล วิสาโลได้กล่าวในบทความเรื่องวิถีพุทธวิธีในยุคริโณคินิยม ว่าทุกวันนี้มีคนถึง 2,600 ล้านคน(หรือเกือบครึ่งโลก) ขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมทั้งน้ำสะอาด และเกือบพันล้านคนอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนชื่อตัวเองไม่ได้ ปัญหาเหล่านี้สามารถจัดได้หากใช้งบประมาณ 9,000 ล้านเหรียญเพื่อจัดหาหนังสือสะอาดให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน และอีก 6,000 ล้านเหรียญสำหรับให้การศึกษาแก่คนทั้งโลก แต่ปรากฏว่างบประมาณเพื่อใช้ในการนี้กลับมีไม่เพียงพอ ในทางตรงข้าม ในยุโรปมีการบริโภคสื่อถึงปีละ 11,000 ล้านเหรียญ และค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำหอมในยุโรปและสหรัฐอเมริกาสูงถึง 12,000 ล้านเหรียญ ค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องสำอางทั่วโลกสูงถึง 18,000 ล้านเหรียญ อีก 24,000 ล้านเหรียญเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อครีมบำรุงผิวทั่วโลก แต่ที่สูงกว่านั้นได้แก่ค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผิว จำนวน 38,000 ล้านเหรียญ นอกจากนี้วิถีชีวิตและทัศนคติแบบบริโณคินิยมยังได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม (พระไพศาล วิสาโล, ออนไลน์) ทั้งความเหลื่อมล้ำระหว่างฐานะของประชากรก็ยังมีที่ท่าจะสมเหตุผลสมผลกันในเรื่องส่วนแบ่งของรายได้ บทความเรื่องคนไทยมีรายได้แตกต่างกันแค่ไหน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าระหว่างปี 2543 - 2554 กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดมีส่วนแบ่งรายได้ประจำอยู่ระหว่างร้อยละ 48 - 51 ของครัวเรือนทั้งประเทศในขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งรายได้ประจำอยู่ระหว่างร้อยละ 4 - 6 ของครัวเรือนทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ออนไลน์) ในวันที่ทรัพยากรธรรมชาติกำลังหมดลงๆ แต่มนุษยชาติยังหวงแหนที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ ในวันที่ปัจจัยสี่ที่มีตามธรรมชาติกำลังเริ่มขาดแคลน เกษตรกรรม สัมมาชีพหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น “ประมาณ 10,000 ปี ก่อนพุทธกาล” (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) คงเป็นอาชีพเดียวที่สร้างปัจจัยสี่และปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของมนุษย์โดยตัวของการเกษตรเอง แต่ด้วยความเป็นไปของโลกธรรมที่ผ่านมามีวิถีแห่งเกษตรกรรมอาจผันผวนแปรไปบ้าง เริ่มจากยุคที่เรียกกันว่า “ปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่ทำให้นุษย์หลงตัวคิดว่า สามารถควบคุมและเอาชนะธรรมชาติได้ เกษตรแผนใหม่เริ่มทำการผลิตแบบกอบโกยและเกิดการทำลายล้างสภาพแวดล้อมขึ้นภายใต้คำขวัญ “การปฏิวัติเขียว” (Green Revolution)” (พันธกิจจิตต์ สีเหนียง, 2556 : 14)

การพัฒนาการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นเฉพาะแต่การเพิ่มผลผลิต ใช้เทคโนโลยีเพื่อเอาชนะธรรมชาติ ใช้เครื่องจักรกล ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ ส่งผลให้ระบบนิเวศเกษตรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศตามธรรมชาติ ที่มนุษย์เข้าไปจัดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางส่วนหรือทั้งหมดของรูปร่างลักษณะคุณสมบัติขององค์ประกอบภายในทางด้านกายภาพและชีวภาพที่มีอยู่เดิมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว การผลาญใช้ทรัพยากรธรรมชาติการส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อสมดุลนิเวศ เฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากพิษภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ตกค้างในดิน น้ำ และผลผลิตการเกษตรนี้เอง จึงส่งผลให้รากฐานการพัฒนาเกษตรเกิดขึ้นคลอน รวมทั้งความอยู่รอดของมนุษยชาติโดยรวม

ท่ามกลางวิกฤติการณ์ปัญหาการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาการเกษตรของรัฐและข้อจำกัดของแนวทางการพัฒนาชนบทเกษตรกร องค์การพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งได้พยายาม แก้ปัญหาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมด้วยการคิดค้นเทคนิคและรูปแบบการเกษตรที่แตกต่างไปจากที่รัฐส่งเสริมและเกษตรกรทั่วไปปฏิบัติ โดยอาศัยแนวความคิด ประสบการณ์ และผลงานการทดลองของบุคคลกลุ่มต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นนักวิทยาศาสตร์การเกษตร นักธรรมชาติวิทยา นักการแพทย์ นักปรัชญา รวมทั้งเกษตรกรแนวคิดและข้อเสนอของบุคคลดังกล่าวต่อมาจึงเป็นที่มาของเกษตรกรรมทางเลือก “อันเป็นระบบการเกษตรที่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม มีความเป็นไปได้อย่างเศรษฐกิจ และมีความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งต่อมาภายหลังเรียกกันใหม่ว่า เกษตรยั่งยืน” (พันธกิจจิตต์ สีเหนียง, 2556 : 14 - 15) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการนำเกษตรกรรมยั่งยืนมาใช้ในการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ตาม

หลักพระพุทธศาสนา น่าจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ก่อนเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติหมดลงมาถึง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าถ้าได้ศึกษาและทำความเข้าใจการดำรงชีพด้วยปัจจัยสี่ตามหลักพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับเกษตรกรรมยั่งยืนจะทำให้เข้าใจหลักการดำเนินชีวิตในแง่การดำรงชีพด้วยปัจจัยสี่ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตลอดจนมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว และสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาเป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักเกษตรกรรมยั่งยืน
3. เพื่อเปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับหลักเกษตรกรรมยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ในพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน ฉบับนี้เป็นการศึกษาการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการเป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้คือ

สำรวจ/ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ทำการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

- 1) ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา
- 2) ข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ฎีกา ปกรณวิเสส และวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์

รายงานการวิจัย เอกสาร และสิ่งพิมพ์ เช่น นิตยสาร เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา
- 2) ข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ฎีกา ปกรณวิเสส และวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์

รายงานการวิจัย เอกสาร และสิ่งพิมพ์ เช่น นิตยสาร เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

เรียบเรียงข้อมูล

เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากด้านตำราเอกสาร งานวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด โดยการอธิบายความ ตีความ เปรียบเทียบประเด็นจัดเป็นหมวดหมู่

เขียนรายงานการวิจัย

เขียนรายงานการวิจัย โดยนำเสนอสาระสำคัญที่ได้เรียบเรียงไว้ พร้อมทั้งเสนอแนวการประยุกต์ใช้ให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา 3 ด้านคือ เป้าหมาย หลักการ และวิธีการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนา กับเกษตรกรรมยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ดังนี้

เป้าหมาย จากการศึกษาพบว่าทั้งการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยั่งยืนมีความเหมือนกันคือเป้าหมายระดับสามัญไม่ต่างกัน คือ มีเป้าหมายให้ได้ผลผลิตในการดำรงชีพเพื่อใช้สอยบำบัดทุกข์

ตามอาการทางกาย เป้าหมายระดับสูงต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนา การใช้สอยปัจจัยสี่ในการดำรงชีพมีเป้าหมายเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ ส่วนเกษตรกรรมยังยืนมีเป้าหมายการดำรงชีพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิได้เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ (ม.ม. (ไทย) 12/23/22-23)

หลักการจากการศึกษาพบว่า การดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยังยืนมีความเหมือนกันคือมีหลักการที่ตั้งอยู่บนหลักการของการละจากการกระทำที่เป็นความชั่ว กระทำแต่สิ่งที่เป็นความดี ต่างตรงมุมมองที่อาจมองได้ว่าการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่มีหลักการที่เป็นไปสำหรับปัจเจกบุคคล ส่วนเกษตรกรรมยังยืนนั้นมีหลักการเพื่อสังคมโดยรวม แต่หากพิจารณาเนื่องต่อการประพฤติปฏิบัติตามหลักการแล้วจะพบว่าหลักการทั้งสองฝ่ายที่เห็นว่าเป็นไปสำหรับปัจเจกบุคคลหรือสังคมโดยรวมนั้นมีความเข้ากันได้อยู่ในตัว อาทิ “หลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเชื้อเพลิงฟอสซิล” การปฏิบัติตามหลักดังกล่าว ในมุมมองออกไปอาจเห็นว่ามีได้ปฏิบัติต่อตนเองแต่หากมองย้อนกลับคืนในลักษณะที่เรียกว่า ปฏิโลม จะเห็นว่าเป็นการปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งการละชั่ว การทำดี เพราะการหลีกเลี่ยงและปฏิเสธที่จะใช้สารเคมีต่อศัตรูพืช เช่น หนอน แมลง ย่อมถือว่าเป็นการละชั่วทำดีอยู่ในตัว หรือการ “ปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วยความเคารพ” ของเกษตรกรรมยังยืน แม้จะชัดว่าให้ปฏิบัติต่อผู้อื่น แต่ก็ถือว่าเป็นการ ละชั่ว ทำดี ส่วนของตนนั้นก็คือการได้ลดตัวตนหรืออัตตา ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือหลักการละชั่ว ทำดี ในทางพระพุทธศาสนา และนับเป็นข้อที่อยู่ในหลักการเพื่อความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนด้านสังคมของเกษตรกรรมยังยืนด้วยความต่างกันด้านที่มา คือ ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำหรับการดำรงชีพเพื่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามคติทางศาสนา ส่วนเกษตรกรรมยังยืนเป็นหลักการที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตร

วิธีการ จากการศึกษพบว่า การดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาและเกษตรกรรมยังยืนนั้นมีวิธีการที่มีความเหมือน คือ มีวิธีการตั้งอยู่บนหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความรู้จักประมาณและการพิจารณาโดยแยกกายต่างกัน คือทางพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่มาจากคำสอนด้านศาสนา อยู่ในรูปของหลักธรรม การดำเนินตามวิธีการต้องอาศัยความเข้าใจในตนของผู้ปฏิบัติ ในวิธีการ(หลักธรรม) และในความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึงปัจจัยสี่เกษตรกรรมยังยืนเป็นวิธีการที่มีจุดเริ่มจากความต้องการมีชีวิตรอดของคน พัฒนาและสืบต่อในรูปของภูมิปัญญาสู่ศิลปวิทยาตามยุคสมัย การดำเนินตามวิธีการให้ความสำคัญในสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับการเกษตรเป็นเบื้องต้นแล้วเชื่อมโยงสู่บริบทอื่นในระบบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์เรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยังยืน ผู้ศึกษาได้แยกข้อเสนอแนะเป็น 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ และประการที่สองข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาค้างต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปปฏิบัติ

ปัจจุบันกล่าวได้ว่าเป็นยุคสมัยของความรุ่งเรืองทางวัตถุ กล่าวถึงอาหาร จริงอยู่เรามีรับประทานอาหารเพียงแค่นี้ให้อยู่ท้อง แต่เราใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจในการรับรู้รสอาหาร ซึ่งนั่นหมายถึงการยังชีพที่อยู่ในเงื่อนไขเพื่อให้ได้ดุลทางกายและใจ แต่ปัจจุบันนอกจากความจำเป็นของอาหารตามกล่าว พบว่ามีการบริโภคอาหารเพื่อสนองตอบในเรื่องของ รูป เสียง กลิ่น รส และอารมณ์ด้านอื่นอีกมากมาย บริโภคเพื่อการประดับเฉยๆ ก็มี บริโภคเล่นเป็นเกมเพื่อความบันเทิงเฉยๆ ก็มี นอกจากอาหารแล้ว เครื่องนุ่งห่ม จากที่ผลิตเพียงเพื่อนุ่งห่ม ก็มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นๆ ในเรื่องของการประดับ ตกแต่ง ดุจเดียวกับที่อยู่อาศัย และเช่นกันกับยารักษาโรคที่แม้เราจะชวนขวายมาเพื่อเยียวยารักษาอาการเจ็บป่วยตามสมบัติของยา แต่หลายครั้งเราได้นำมาใช้ให้เป็นไปเพื่อความสวดยความงามของ

เรือนร่าง และความนิยมด้านอื่นๆ ตามยุคสมัย เป็นต้นว่า สูง ขาว ยาว ใหญ่ ซึ่งทั้งหมดนี้เองส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

เพื่อความประสพความสำเร็จในส่วนที่เกินกว่าความเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิตจึงกล่าวได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกใช้ไปอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็นในฐานะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานและจำเป็นต่อชีวิตจากผลการศึกษาเรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนาก็ เกษตรกรรมยั่งยืนก็ดี และการเปรียบเทียบในสองสิ่งนี้ก็ดี ทำให้ได้เห็นว่ามีส่วนที่ตรงและสอดคล้องกันในข้อที่ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งในที่นี้ก็คืออาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทั้งในส่วนที่ถูกใช้สอยไปอย่างสิ้นเปลือง และในฐานะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปปฏิบัติจึงอยู่ที่การปฏิบัติในความที่เห็นถึงความที่ว่าตรงกันและสอดคล้องกันนั้นอย่างเป็นธรรมทั้งตามวิธีการ บนหลักการ เพื่อเป้าหมายที่เป็นหนึ่งเดียวคือความพ้นจากทุกข์ทางร่างกายและจิตใจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่ายังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก จึงขอเสนอหัวข้อ/ประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปคือ

- 1) การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรมยั่งยืน
- 3) การประยุกต์หลักการดำรงชีพตามหลักปัจจัยสี่ทางพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

วัดหนองป่าพง อุบลราชธานี. คู่มือทำวัตร-สวดมนต์แปล. พิมพ์ครั้งที่ 13. อุบลราชธานี : วิทยาออฟเซตการพิมพ์, 2551.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. มหาตมา คานธี ชีวิตและความคิด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2554.

พันธ์จิตต์ สีเหนียง. การส่งเสริมเกษตรยั่งยืน. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, 2556.

(2) สื่อออนไลน์ :

พระไพศาล วิสาโล. วิถีพุทธวิถีไทยในยุคบริโภคนิยม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/article/budVitheeBudVitheeThai.htm> [10 กุมภาพันธ์ 2558].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. เกษตรกรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/> [10 กุมภาพันธ์ 2560].

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, คนไทยมีรายได้แตกต่างกันแค่ไหน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://
service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_income.jsp](http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_income.jsp) [22 ส.ค.2560].